

Hvorfor er Selv-Eiendoms Indførelse i de senere Aar standset? og hvilke ere de bedste Midler, ved hvilke de Hindringer, som staae denne Sag iveien, kunne bortryddes?

Af Lands-Overrets, samt Hof- og Stadsrets-
Procurator Hasle.

(Indsendt fra det Kongl. Landhuusholdnings-Selskab)

Udviklingen af dette Spørgsmaals Besvarelse, anseer jeg det ikke nødvendigt at gjøre nogen Hoved-Distinction med Hensyn til de tvende Classer, hvori danske Eiendomsbønder i Almindelighed af Systematikerne inddeles, nemlig Selveiere og Selveierbønder, saasom de Aarsager, der her-efter ville blive angivne for Standningen af Selveiendoms Indførelse, i Almindelighed ville passe paa begge Arter, og hvad som enten i det Hele eller tildeels maatte findes at være særegent for den ene eller den anden af Classerne, vil ikke være af den Betydethed, at Ordene, ved at anmærke saadant, vil kunne forstyrres. Da jeg imidlertid vil komme til oftere at nævne Selveiere og Selveierbønder, skolder jeg foreløbigen at angive det Begreb, jeg dermed forbinder; hvorhos jeg dog anmærker, at med Hensyn til en Forudsætning, som implicate indeholdes i Spørgsmaalet,

anseer jeg det uforføndent at have Hensyn, enten til de i danske Lov omtalte Selveierbønder, eller til dem, som ved Salg af Kongelige Godser ere fremkomne, eller til saadan Selveiendom, som Hovedparcellen af en udstykket Hovedgaard kan siges at være; hvorimod jeg antager, at begge Arter af den Selveiendom, hvorom her skal handles, ere, som følger af Forordningen af 13de Maj 1769 og Rescr. af 8de Decbr. 1784, opstaaede af Fæstjord. Dette forud bemærket, forstaaer jeg ved Selveiere dem, over hvis Eiendomme den Jorddrot, som fra Fæstegaard gjorde dem til Selveiendom, aldeles ingen af sine Rettigheder qva Jorddrot reserverede sig, og heller ikke i deres Sted radicerede Andre i Eiendommen.

Selveierbønder bør derimod formeentligen de at kaldes, paa hvis Eiendomme hæfter en saadan enten Reservation eller Substitution af herstabelige Rettigheder.

Det behøver i øvrigt neppe at anmærkes: at denne terminologiske Distinction, skjøndt systematisk nyttig, ingen Hjemmel finder i Forordn. af 13de Maj 1769, som bruger begge Benævnelser i Flæng, og endogsaa udtrykkelig kalder Saadanne Selveiere, som efter denne Terminologie bør kaldes Selveierbønder; hvorimod Consumptionens Forordningen af 15de October 1778 paa en Maade legaliserer Terminologien. I Praxis kaldes som oftest det Slags Eier, som her forståes ved Selveierbønder, Arvefæstere.

Det er, som bekendt, fornemmeligen Forsordn. af 13 Maj 1769, der har skabt begge de ommeldte Arter af Selveiendom og i Særdeleshed opmuntret til den fidsnævnte, og wegen Fæstjord er formedelst denne Lovgivning og Resolut. af 8de December 1784 og flere lignende, blevet forvandlet til Selveiendom. Hvorledes og hvorvidt Selveiendoms Indførelse i sin Tid er bleven formenet, hører ikke directe til Spørgsmaalets Besvarelse, og det er derfor, at jeg, førend jeg gaaer over til det, hvorom der er spurgt, allene obiter troer, at turde bemærke: Deels at Selveiendoms Indførelse rimeligvis ingen betydelig Fremgang har kunnet have, førend Udskiftningen, Gravnsbaandets Løsning, og Retshforholdenes fuldkomnere Regulering imellem Jorddrot og Bønde havde forberedet samme; Deels at Mandix i Slutningen af 1799 skredne Landvæsensret (I Deel S. 111) welder, at meget faa Fæstbønder paa den Tid havde erhholdet Friendom paa den Raade, som Forsordn. af 13 Maj 1769 S. 2 søgte at opmuntre; og endelig at Præmisserne til Kammerplacaten af 26 Januari 1807 udtrykkelstgen sige, at Selveiendoms Udbredelse har havt heldig Fremgang.

Ligesom nu den Formodning jeg, paa Grund af Sagens Natur, har yttret om Opmuntringens Ubirksomhed i de første Tider findes bestyrket ved fornævnte Yttring i Mandix's Landvæsens Ret, saaledes finder jeg i det næie Kjendskab til Land

væsenets Gang, som dette Skrift i det Hele røber, og da min Erfarenhed i denne Punkt indbefatter for lidet baade af Tid og Rum, til at kunne veie noget derimod, tilstrækkelig Grund, til at ansee det, som givet, at den dernævnte Art af Selveiendoms Indførelse, skjønt faciliteret ved ovenberørte for Landboere og Landvæsen trufne Foranstaltninger og givne Love, ikke har havt nogen Fremgang af Betydning, førend Aaret 1800, og da Statsraad Mandix, i den, i 1813 udfomne, anden Udgave af bemeldte sit Værk, gjentager samme Utring, kan det, om end nybenævnte Art af Selveiendoms Indførelse har havt en meget bedre Periode fra 1800 til 1807, dog ikke antages, at samme har gjort betydelige Fremskridt i dette Tidrum; hvorimod Placaten af 26 Jan. 1807, i dens Præmisses, uden Tvivl figter til den Slags Selveiendoms Indførelse, som omhandles i Resolutionen af 4 Decbr. 1784, og de senere lignende Resolutioner, og hvilken synes baade at have havt heldigere Fremgang, og for en stor Deel at maatte fortrænge den Waade, at indføre Selveiendom paa, som Forordn. af 1769 §. 2 havde etableret.

Det Tidrum, som Spørgsmaalet udtrykker ved "de senere Aar," bør saaledes efter min Formening ansees at begynde omtrent med Aaret 1808, og at naae til nærværende Tid, og hvorfor Selveiendoms Indførelse i dette Tidrum er standset, udgjør Spørgsmaalets første Deel. Da

Selveiendoms Indførelse havde sin største Fremgang, var den allerede blevet en Gjenstand for Handelspeculation (det, snart af Misundelse mod Personen, og snart af Uvillie mod Sagen saakaldte Herregaards, Slagterie) saa at det i Almindelighed ikke saa meget var de gamle Eiere af Hovedgaardene, der overdroge deres Fæstebønder Selveiendom, som nye Kjøbere, der herop havde kjøbt i den Hensigt, strax at sælge Bøndergodset fra Hovedgaarden, og, hvor det var gjørligt, ogsaa udparcellere denne, og saaledes øjeblikligen at realisere det Hele til en forud beregnet Avance.

Det er en Følge af Sagens Natur, at en Handels-Speculations Aand, som med nogen Almindelighed kaster sig over en vis Gjenstand, snart udtømmer denne, deels umiddelbar, ved sin egen anspændte Drivtighed, og deels middelbar, ved at gjøre Sælgerne ængstelige og tilbageholdne, da disse beslutte dem til, enten selv at tage Fordelen, eller dog at forholde Speculanterne den. Derfor maatte denne Kilde for Selveiendoms Indførelse standse, og den vil neppe flyde meer, deels fordi de saumte Hindringer, der ere i Veien for Andre, som ikke paa sig Speculation have kjøbt Jordegods, ogsaa gjelde den, og deels fordi Haandgrebene derved ikke længe kunde blive nogen Hjemmelighed.

Jeg kan derfor indskrænke mig til at have det mellem en Jorddrot og hans Fæstebønder sædvanlige Forhold for Øie, og da Selveiendoms

1ste Bind 1ste Hefte. (3)

Indførelse paa et slegt Gøds egentligen udgjør et Kjøb og Salg, hvorved Jorddrotten er Sælger, og Fæstebonden eller en anden Lyshavende Kjøber; saa ere de Aarsager, som forhindre dette Kjøb og Salg af den Natur, at de nærmest motivere enten den Ene eller den Anden af de eventuelle Contra- henter, og jeg skal derfor omtale

A. De Aarsager som formeentligen have afholdt Gøds Eiere i de senere Aar fra at sælge Fæstebondene eller Andre de af hine brugende Gaarde.

Hertil regner jeg:

1. Lovgivningen. Forordningen af 26 Jan. 1807 har nemlig utryffeligen betaget complete Gædegaardes Eiere, som ville sælge Bøndergaardene som fuldkommen Eiendom, enten til Beboerne eller Andre, den dem ved adskillige Kongl. Resolutioner bekiendtgjorte ved Rentekammer Circulairer af 21 Decbr. 1784, 2 August 1785, 19 Martz 1791 og 12 Martz 1800, tilstaaede Vedligeholdelse af Friheder og Privilegier, og saaledes tilintetgjort en Opmuntring, som Gødsieierne forhen havde til Selveieres Indførelse; og skjøndt det allerede dengang (nemlig ved Kr. af 1 Octbr.) paabegyndte, og senere, ved Kr. af 6 Juni 1811 og 9 Juli 1813. fuldendte nye Skatte-system, gjorde Tabet af formlidte Friheder mindre vigtigt, maatte Placaten dog staae Saagen.

Kremdeles indeholder Forord. af 25 Juni 1810 §. 12 et Lovbud, hvorefter enhver Fæstegaards Overdragelse til Selsk. Eiendom medfører Forplig-

telse for Godsierne til fuldstændigt og documenteret Regnskab for hele Kæstegodsets Inddeling, og hvert enkelt Kæstegods Hartkorn og Jord, hvilket efter de concrete Omstændigheder kan medføre større eller mindre og i Almindelighed en ikke ringe Besværlighed og Beføstning.

Endelig har Placaten af 30 Marts 1814 ogsaa gjort den Edegaardss, Eierne ved Forordt af 13 Marts 1769 §. 2 givne Tilladelse (selv om man antager at Cancellie, Skrivelsen af 23 Jan. 1802 ikke forudsætter reen Kjøbesum, men Kjøbesum og aarlig Afgift tillige) afhængig af flere Betingelser, hvilket naturligviis er en Indskrænkning i Gods, Eierens Frihed, med Hensyn til de Vilkaar, paa hvilke de kunne attraae at afhænde Kæstegods; og kan saaledes ansees som en medvirkende Uarsag til Standkuina af Selveierbonders Indførelse.

2. Vanskeligheden i at faae, og Kostbarheden samt Besværligheden i at holde Tjenestefolk under Krigen.

Som bekjendt var det under Krigen, og som en Folge af denne, yderst vanskeligt at erholde arbejdsdygtige og tillige for Militærtjeneste fritagne Tjenestekarle, og de faae, som kunde henregnes herunder, forlangte en meget høi Løn og troede derhos tillige jevnlig, at de i denne Vanskelighed endnu kunde have tilstrækkelig Hjemmel til at afsknappe noget paa Lydigheden, og andre deres Husbonde skyldige Pligter.

Tjenestepiger kunde vel ikke directe af samme Marsag blive kstbare; men dog paa en Maade indirecte, og i al Fald afgang deres Betjendelsaber til og Forbindelser med indquarterede Militaire ofte deres Husbonde og Madmoder det Ønske, at have saa saa Tjenestepiger som mueligt.

Da nu Selveiendoms Indførelse paa et Gods i Almindelighed medfører Tab af Hoverie (thi hovedsærlig Fæstebønder svare som oftest saadanne Penge- og Korn-Afgifter, at det ikke kan være Godseierne af synderlig pecuniær Interesse at sælge dem deres Gaarde,) og dette Tab igjen medfører, at der maae holdes flere Tjenestefolk, for at faae det samme Arbejde udrettet som hidtil; saa indsees det lett-ligen, at den nævnte Omstændighed med Dette kan ansees som et med Hensyn til Selveiendoms Indførelse fraraadende Motiv for Gods-Eieren.

3. Pengenes Forringelse under Krigen. Uagtet dette Phænomen ikke strax indtraadte med Krigen i nogen betydelig Grad, saa blev det dog forudseet og ventet af de fleste, som med alvorlig Eftertanke overveiede denne Tilstand, og det indfandt sig ogsaa omsider i en endnu høiere Grad end man havde ventet. Men Pengenes flette Tilstand, især naar denne er Eftagende gjør i Almindelighed enhver Eier af sand Valuta utilbøielig til at afhænde samme for Penge, der allerede næste Dag have tabt en Deel af deres indvortes Værd, og denne Bevæggrund til ikke at sælge, maae

Ikke være virksom hos Godseierne, som ikke allene eiede en Ting af virkelig Værdie, men tillige en Ting som gav Renter af den i samme anbragte Capital, paa en Tid da mange allene for at conservere Capital-Værdien af deres Formue kjøbte Prætiøsa, og andre saakaldte døde Capitaler.

Hertil kom, at den Capital som en Godseier, ved Salget af en eller nogle faa Bøndergaarde, kunde komme i Besiddelse af (selv naar der gaves contant Betaling) ikke var af den Betydning, at noget Syndrligt dermed lod sig udrette, (hvis Marsag den Erfaring, at ikke faa betydelige, eller samlede, Landgodser bleve solgte under Krigen, intet Rod-Argument afsig) og at gjemme paa den, selv om den først blev omsat i Species eller deslige, kunde neppe forekomme ret Mange tilraadeligt. At lægge den til den staaende Inventarie-Capital, vilde vel i de fleste Tilfælde være bleven det Naturligste og (med Hensyn til Hoberiets Formindskelse) tildeels nødvendigt; men deels fraraadte den under No. 2 anførte Marsag saadan Anvendelse; og deels bliver denne Capital, i Tilfælde af Salg, sjelden vedborligen paastjænet, da de fleste Kjøbere vel dandle en ringe Besætning og Inventarium, men sjelden vilde betale en god efter Fortjeneste. Hertil kommer: at i Almindelighed maa Jorddroten, naar han vil tænke paa at sælge Fæstebønderne deres Gaarde, give dem Credit paa en betydelig aliquot Deel af Kjøbesummen, og derfor tage Prioritet i Eiendommen, men det er

begribeligt, at kun Kaa fandt det indbydende, at forvandle sin faste Eiendom til Penge og lade disse henstaae under Pengevæsenets daglige Forværelse; ei at tale om at selv Sikkerheden, under en slet Besidder af Gaarden, kunde lide meget.

4. Den efter Krigen vedvarende Mistillid til Papiirpenge. At denne hos de fleste vedvarede, skjøndt i det hele betydelig aftaget, indtil omtrent med 1817, troer jeg at turde forudsætte som notorisk, og Coursens Spring, snart til det bedre og snart til det værre, synes at retfærdiggjøre Mistilliden, der uden Tvivl har været en af de fornemste Aarsager til, at Riggsbankens Sedler ikke tidligere have faaet et nogenlunde fordeelaagtigt Coursforhold til Sølv; men denne Mistillid har gjort, at Sædegaardseierne ikke vare tilbøjelige til at give slip paa en aarlig Indtægt af natural Præstationer, der have en fast og sand Værdie, for en Sum Penge, hvis Værdies Fasthed man ikke stoler paa. Denne Repræsentativernes store Ustædighed og betydelige Afvigelse fra det de skulde repræsentere, har desuden lagt den store Hindring i Veien for enhver Handel af noaen Betydning, at Kjøber og Sælger, formedelst samme, have maattet betragte Kjøbesummen fra Synspunkter, der vare ligesaa afvigende fra hinanden, som Sedlernes virkelige Cours var fra pari; thi Sælgeren maatte evaluere de tilbudne Sedler efter, hvad han i Dieblikket kunde anbringe dem til i Handel og Wandel, eller efter deres actuelle Værd; hvor-

smod Kjøberen, dersom han havde nogen Tilid til Pengesæsenet, maatte beregne dem efter, hvad de kunde blive, eller efter deres fundatsmæssige eller eventuelle Værd. Skiondt denne Grund mere træffer Jædsforetjen af Selveiere end af Selveierbønder, saa er den dog ogsaa i nogen Grad (navnlig med Hensyn til Hovet) anvendelig paa disse.

5. Den efter Krigen vedvarende høie Folkeløn.

Naar Thær i sine Grundføringer for Landøconomien ansætter en Tjenestefarls h. le aarlige Besøstning, Løn, Føde ic. til 20 Edr. Rug; saa troer jeg at man her, efter de Priser Landmanden (med Undtagelse af sidst afvigte 1816 Aars Aul.) har faaet for sit Korn, og med Hensyn til den mægen og gode Føde, som danske Tjenestefolk gjøre Krav paa, med Rette kan ansætte samme til imellem 40 og 50 Edr. Rug; Tjenestepiger for hvide Thær anfører 16 Edr. Rug, i Forhold dertil, og Dagleien vil man her neppe kunne have for 1 Etp. Rug for en Karl og $\frac{1}{2}$ Etp. Rug for et Fruentimmer, da Thær derimod beregner denne Dagløn til respective $\frac{1}{3}$ og $\frac{1}{4}$ Etp. Rug. Derhos ville Tjenestefolkene have mange Friheder m. v. hvilket alt gjør, at en Forøgelse af Tjenestefolk medfører en Forøgelse i Drevts Omkostningerne, der vanskeligt lader sig dække ved en forbedret Drevts større Production, og saaledes kan have affholdt mangen Godseier fra at stille sig ved sine Hovetie'

bønder, selv naar han ikke var bange for den forsegede Besværlighed og Vidtsøftighed.

6. Retforhold til 3die Mand Naar Godseieren har en Gjeld, hvorfor der er givet Pant i Godset, indsees det letteligen, at han ikke uden Panthaverens Samtykke kan afhænde noaet af Bøndergodset, og at dette Samtykke kan være mere eller mindre vanskeligt at erholde.

Naar fremdeles Hovedgaardens Avl og det dertil hørende Høverie er bortforpaaet, er Eieren naturligviis uberettiget til, ved Salg af Fæstegaarde, at formindskes Høveriet, og det vilde være de færreste Forpagtere, som ved sita Keilighed vilde indlade sig paa Betingelser, hvormed Eieren kunde være tjent, da de ofte mangle enten Ene eller Villie til at forsøge deres egen Inventarers Capital; hvortil kommer, at den ved Forpagnings-Contracten foreskrevne Dykningsplan i Almindelighed er affattet med Hensyn til Høveriet og ikke letteligen lader sig forandre paa en saadan Maade, at ingen af Parterne derved taber. Begge disse Omstændigheder existerede vel ogsaa førend 1807, men de vare da, især hvad den første angaaer, mindre virksomme, thi deels fandtes der da formedelst den større Almindelige Velstand flere ubehæftede Godser end senere, og deels var det af samme Grund ikke vanskeligt enten at erholde Panthaverens Samtykke, eller at faae et nyt Laan, hvormed man kunde betale den Panthaver som gjorde Vanskeligheder; hvormed Conjunctionerne under

Krigen dreve Diskontoen op, hvorved Laan i faste Eiendomme bleve vanskeligere at erholde, og dernæst bleve de eksisterende Prioriteter saaledes bundne ved Forord. af 5te Jan. 1813, at de ikke uden alt for stort Off'r kunde opsiges af Debitor, om end denne kunde gandske undvære Prioriteten, eller faas en ny istædet.

Disse ere efter min Formening de vigtigste af de Aarsager, der i de senere Aar kunde ansees at have afholdt Godseierne fra at fremme Selvs Eiendoms Indførelse.

Grunde der maae ansees, som aldeles specielle, til Exempel, at en Hovedgaard og dens egne Marker kan være saa ringe, at allene Bøndergodst giver det hele Værdie, og saa at sig skal sælge det Hele, troer jeg ikke at burde anføre. Ien gaaer derfor over til

B. De Aarsager der kunde ansees at have afholdt Fæstebønder og Andre fra at tilkjøbe dem Fæstegaarde, som Selveiendom. For saavidt muligt herunder at danne en Parcel med de, under A. anførte Momenter, anfører jeg ogsaa her:

I. Lovgivningen.

Alt Fæstebonden ved at kjøbe sin Gaard opnaaede saameget, at hans Arbeide med Gaardens Forbedring ikke var gandske gjort for Fremmede, eller tabt for hans Egne, var vistnok et kraftigt Motiv, for den drivtige og tænksomme Fæstebonde, men jeg troer at Vedkommende i de fleste Tilfælde have fundet en ligesaa stærk Opmuntring i den

Ellabelle, som §. 6 i Forordningen af 13 Maj 1769 giver Selveierbonden til at dele sin Gaard mellem sine Børn. Jværfættelsen af denne Deling var, saaledes som benævnte Forord. foreskriver samme, meget simpel og ubekostelig; men ved Placaten af 2 August 1786 og 26 Novbr. 1800, samt endeligen Forord. af 25 Jan. 1810, er denne Foranstaltning bleven bundet til saamange Formaliteter og Beføstninger, at vel de færreste Bønder tør begynde derpaa, og saaledes afstrækkes fra at kjøbe Gaarde, naar Planen dermed væsentligen skulde gaae ud paa en saadan Deling. De Regler til hvis Sagttagelse Pl. af 30 Marts 1814 betingelsesviis binder den Godseier, der vil sælge, kan ogsaa i mange Tilfælde afholde den Kjøstebonde, som ellers vilde kjøbe, og som netop, ved et eller andet Tilfælde sat dertil i Stand, ønskede at udbetale en anstændig Kjøbesum, og derimod at have færre eller ingen aarlige Afgifter til Herikabet hæftende paa Gaarden. Overalt er ethvert Beneficium der er frataget, og enhver Indskrænkning der er paalaagt, den Sælgende ogsaa middelbar et fra-raadende Motiv for den Kjøbende; da hun vil have Erstatning derfor i Kjøbesummen ligesom de store Afgifter, hvormed Eiendoms Overdragelse i Almindelighed er bleven belaaet i de senere Aar in specie ved Forord. af 8 Febr. 1810 de tillagte 50 pr Ct. paa det stemplede Papiir, forhøiede Lægnings Gebyr ic, og hvilke efter Praxis falde

paa Kjøberen, kunne ansees som en Bevæggrund til ikke at kjøbe.

For saavidt Lovgivningen forbyder i Almindelighed at bortleie eller bortforpagte en Bondegaard paa kortere Tid end 1 eller 2 Personers Livstid, eller paa 50 Aar, kan den ogsaa ansees at formindste Kjøbernes Antal. Denne Grund er vel ikke opkommen i de senere Aar, men den kan dog ansees i disse, at have faaet mere Virksomhed, da der i disse Tider have været flere uden for Bondestanden end forhen, som have havt Lyst til at eje Bøndergaarde, naar de kunde leie dem bort saaledes som de med Bedkommende bedst kunde forenes; men ikke naar de for egen Regning skulde drive dem eller fæste dem bort paa den Lovbestemte Tid. Vel giver Placaten af 7 Juni 1806 Haand om Bevilling til Undtagelse fra denne Regel, men de Bedkommende, om de endog kjende denne Placat, have dog derved ingen Vished. Bankenhæftelser er ogsaa et Onus, som med Hensyn til de høie Renter deraf svares, har noget afstrækkende for Mange. Endelig kunde ogsaa de mangfoldige ved Lovgivningen gjorte Forbedringer i Fæstebondens Stilling, antages at have gjort det mindre magtpaaliggende for ham at blive Selveier, eller Selveierbonde; men da disse Aarsager ere ældre, end det Tidrum hvorom her spørges, kunne de her allene nævnes, for saavidt man maaskee kunde antage, at de først i de senere Aar vare tydeligt indseete og fattede, ligesom de naturligtvis heller

ikke kunne anføres som Hindringer man maatte ønske bortrøddede.

2. Tjenestefolks vanskelige Erholdelse og Kostbare samt besværlige Holdelse under Krigen.

Kan oafaa have fraraadet mangen Kjøbstads Beboer, eller Anden, som ikke havde noget Landbrug, fra at kjøbe sig en Kæstegaard til Solo-Eiendom. Kæstebønder skulde derimod synes ved denne Omstændighed at motiveres til at kjøbe deres Gaarde, da de snarere maatte behøve færre end flere Tjenestefolk ved at blive som Selveiere, eller Selveierbønder, frie for Hoverie. Ikke desto mindre troer jeg, at man kan antage, at Frykten for at denne Omstændighed tilfist skulde bevirke Gaardens totale Odelæggelse, i Forbindelse med det Raisonnement, at det i saa Fald var bedre, at Gaarden var Husbondens end deres egen, kan have bestemt flere Kæstebønder til ikke at kjøbe deres Gaarde; og Erfaring lærer derhos i Almindelighed, at den hoveriesrie Bonde holder ligesaa mange Tjenestefolk som den hoveriesgjørende.

3. De ved Krigen foranledigede Byrder, og Afgifter paa al Slags fast Eiendom, maatte i Almindelighed afkrække fra Kjøbet af en Bondegaard, hvilken ikke kunde være Gjenstand for dem, som blot kjøbte for igjen at sælge med Fordeel, og allermindst kunde kjøbes i denne Hensigt af en Kæstebonde. En Frygt og et Raisonnement af samme Natur som under foregaaende No.

er omtalt, har uden Tvivl ogsaa denne Omstændighed frembragt hos flere Fæstebønder.

Desuden kunde en Fæstebonde, som saadan, gjøre sig mere Haab om Understøttelse hos sit Herkabs, dersom Byrderne bleve ham for tunge, saalange Gaarden tilhørte Herkabet, end naar han havde kjøbt denne; og selv hos Byemænd og Naaboer kunde waaskee Misundelse og Fordomme stille Selveieren ved den Hjælp, som Fæstebonden vilde have faa't.

4. Den ved Krigens Følger bevirkede almindelige Fattigdom, som gjør, at Mængden maae prise sig lykkelig ved at kunne holde sig paa det Punkt hvor den er, uden at tænke paa at forbedre sin Stilling, og som foraarsager, at de offentlige Stiftelser saa lidet ere i Stand til at hjælpe med Laan, ligesom den har opdrevet Renten af private Laan til en Høide, hvorefter de ikke lade sig anbringe i Landeiendomme. Den almindelige Enkeltske, ved hvis Understøttelse saamegen Selveiendom i sin Tid er bleven til, har nu ingen Penge disponible, og offentlige Stiftelser have i Almindelighed lidet eller intet Overflød at kunne udsaae. Det er i øvrigt ikke nok om ogsaa en Fæstebonde eier den Capital, han skal betale Herkabet for sin Gaard, thi Hovedhensigten med at kjøbe maae antages at være Grundforbedringer og en fuldkomnere Drift, og bertil fordres ogsaa et Udbyrg.

5. Den efter Freden oplivede Søfart og Handel, som har draget de fleste disponible Ca-

ptaler til sig, deels fordi de Handelske og Søfarende ville have Eyselsfattelse i deres Sag; og deels fordi Pengene ikke paa nogen anden Maade og ofte end ikke paa denne, have kunnet afgive den høje Disconto, til hvilken allene de have været at erholde. Da derhos Antallet af de til Handel og Søfart opvante Individuer staaer i et langt større Forhold til Landets Handelskræfter nu end før Krigen, saa maae de forholdsmæssigen flere Kræfter, som derpaa anvendes, sænes i de andre Virksomhedsgrene.

6. I den Kæstebonde, som skal kjøbe sin Gaard, maae man uden Tvivl forestille sig en Mand, der har tænkt over sin Dødt, og enten allerede har begyndt eller agter at begynde et forbedret Agerbrug, hvis Frugter for saavidt de bestaae i Grundcapitalets Forsøgelse, han ønsker at sikke sig og sine; men heraf følger, at de fleste af de Aarsager, som i Almindelighed hindre et forbedret Agerbrug, ogsaa staaer i Veien for Selverendoms Indførelse, enten de ligesom hos Subjectet selv eller i de omgivende Omstændigheder.

En detailleret Anførelse af disse Aarsager troer jeg ikke at være passende her, da samme tilforu har været Gjenstand for et af Landhuusholdnings- Selskabets Spørgsmaal, og flere Afhandlinger derom findes i Landoeconomiske Tidender.

Jeg skal derfor indskrænke mig til at bemærke hos Subjectet: Mangel paa Oplysning i Almindelighed, og paa et fuldkomnere Jordbrug i Søer

belethed; og blandt de udvortes Omstændigheder Mangel paa Markfred, hvilken Mangel dog nu er betydelig formindsket. Arbejder for det Offentlige til ubestemte Tider, Uvillie hos Tjenestefolk og Mangel paa Formue til at staae i Forskud for sit Agerbrug m. fl. Den sidstnævnte Omstændighed troer jeg in specie ogsaa at være et vigtigt Modargument mod det B. viik, der fores for et Landbrug for nærværende Tid kan svare Regning, og er af Speciel Vigtighed, med Hensyn til Skatterne, naar Bonden i et Aar, da Kornpriserne ere lave, skal betale sine Skatter efter Capitelstaxten for det foregaaende Aar, i hvilke Priserne have været usædvanlig høie, uden at han har været i Stand til at henlægge Provenuet for det respecctive Quantum Skatte Korn fra det foregaaende Aar.

Jeg troer hermed at have sagt det Væsentligste, af hvad der til Besvarelse af Spørgsmaalets første Deel lader sig anføre.

Spørgsmaalets anden Deel er vist nok ulige vanskeligere at besvare, ikke for saavidt at Midlerne, naar man først ved Hindringerne ere vanskelig at angive, men for saavidt der skal angives Midler, som baade ere virksomme og tillige (saavel physisk som moralsk) udsærlige.

Jeg vil, skjøndt uden ynderlig Tillid til min Evne i saa Henseende, driske mig til derom at sige følgende:

1) For saavidt som Lovgivningen efter det foranførte indeholder Hindringer for Sagens Frem-

me; da tør man udatsibeleligen paa den Mand, som den snære Lovgivning med Hensyn til Landvæsen og Agerdyrkning saa tydeligen har lagt vor Dagen, bygge det Haab, at hvad der fra denne Side er muligt vil skee.

Da Erfaring har lært eller i det mindste giver Grund til at antage at Forord. af 26 Jan. 1807 og Pl. af 30 Marts 1814 have bidraget til at standse Selveiendoms Indførelse, uden at Staten derved har naaet den Opgivelse af Privats tilkommende Rettigheder, og Privilegier som derved synes at have været tilføjet; saa kunde der maaske fra Lovgiverens Side være Anledning til enten heelt eller tildeels at have disse Lovbud og fætte Sagen i sin forrige Tilstand, indtil Agerdyrkningen her i Landet vandt den Grad af Kuldekommenhed og af almindelig Interesse, at Offeret fra Sælgerens Side kunde overveies af Kjøberens Tilbøielighed, og det han for sammes Tilfredsstillelse vilde anvende.

Da saa kunde formentligen det ved Forord. af 25 Juni 1810 befalede Kænskab for hele Fæstegodsens Inddelning sættes udaf Forbindelse med en Fæstegaards Afhandelse til Ettevorn, da saa ledes ophøre at være noget Motiv, til at opholde sig fra Selv. Eiendoms Indførelse.

Den Orden, der her være i Skyldfærmningen, udfordrer vist nok, at enhver Udskykning af matrikuleret Jord bør skee ved en som sagkyndig autoriseret og med offentlig Troværdighed forsynet Pers

son, da det Almindelige ellers ikke har Sikkerhed for dets Tilkommende, men ikke desto mindre var det uden Tvivl dog muligt, at der, i Analogie med det siige Parter i Almindelighed i Retstrætter tilstaaede Beneficium paupertatis, baade til Omkostningers Besparelse og Expeditionens Hurtighed, kunde fra Lodgivningens Side gøres noget for Selveiere eller Selveierbønder, som vilde dele deres Gaarde mellem deres Arvinger. Ogsaa vilde en Tilladelse til at bortleie Bønderjord paa lang eller kort Tid, som Parterne kunde omforenes, bidrage noget til Selveiendoms Indførelse, hvorvel en almindelig Tilladelse af den Natur kunde have sine Betænkeligheder; men at den gaves ubetinget, for det Tilfælde, hvor en Mand udenfor Landboestanden kjøbte en enkelt Gaard, saavit for en aliquot Deel af Sædegaardens Fæstegaarde (med tilføiet Bestemmelse om en vis Døen, til Exempel hver anden eller tredje ledige Gaard) kunde saavidt jeg skjønner ikke være farligt.

2. Med Hensyn til Kostbarheden og Besværligheden i at holde Tjenestefolk maae det væsentligste ventes deels af Almue Skolevæsenet og deels af forøget Burdomhed hos Politimestere paa Landet og i Kjøbstæderne. Hvad det første angaaer, da er der vel ingen Tvivl om, at den Dreng, Karl eller Pige, der har faaet kunde Begreber om sine nærmeste og væsentligste Pligter, er baade udførelse og i enhver Henseende bedre at komme tilrette med, end den der uden at have

1ste Bind 1ste Hefte. (4)

lært noget ved Underviisning, endog mueligen har
 haft flere flette end gode Exempler for Dine; og i
 Henseende til det Sidste vilde det vist meget forøge
 Tjenestefolks Lyst til Hjemmet; og i al Hald til
 anstændig Forfriskelse, naar intet ulovligt Ophold
 i Kroen, ingen Svær i Byen, ingen Kastelavns Ri-
 den, eller anden, ikke blot unyttig, men skadelig Gjer-
 ning, kunde foretages, uden Paagribelse og Straf fra
 Politiets Side. Husbonden slap derved tillige for
 enten selv at revse, eller klage over dem, og saaledes
 for at komme i et meget ubehageligt Forhold til sine
 Tjenestefolk. Ogsaa kunde der maaske gives Leilighed
 til, at forbinde et Slags Anciennitet med den
 Tid, i hvilken et Tyende havde tjent paa et Sted,
 og paa Grund deraf, hvor Omstændighederne i
 øvrigt vare lige, at gjøre en Forstjel, enten med
 Hensyn til offentlige Pligter, eller til nogensomhelst
 Gorfremmelse.

Unægteligen virker den blandt Tjenestefolk
 værende Luxus til at opdrive Lønnen, da denne
 skal tilfredsstille hiin, og man kunne derfor med
 Grund antage, at en streng Luxus Forordning for
 Tyendeklassen, forbunden med nøiagtig Overhol-
 delse, vilde tjene til at nedsætte Lønnen.

Men jeg troer neppe, at saadan Tyang, om
 den end var udførlig, kunde være retfærdig, naar
 den ikke, forholdsmaessigen nok saa streng, tillige
 blev paalagt de høiere Stænder. Derimod vilde
 uden Tvivl ikke lidet kunne udrettes i denne Hen-
 seende ved Opmuntringer fra Amtmænds og Un-

der, Dyrighedens Side, naar de søgte Leilighed til ved Sammenkomster at udmærke dem, som meest vare klædte i Huusfidens Frembringelser, ligesom de i Ainterne fordeelte Landoeconomiske Selskaber ville være i Stand til, at virke paa Lyende, Classens Moralitet i det Hele, ved Vedtægter om almindelige Regler for gode Egenkabers Opmuntring og slet Forholds Behandling.

3. Men det virksomste Middel til at bortrydde, ei allene de foranstørte Hindringer for Selvelendoms Indførsel, men tillige de væsentligste Hindringer for Landbrugets Fremskridt til Fuldkommenhed i Almindelighed, vilde unægteligen være den sædvanlige nervus rerum gerendarum; at stille flere Penge til denne Næringsveis Raadighed.

Maaden, hvorpaa dette skulde skee, er imidlertid ikke saa aldeles let at angive. Den Landmand, som enten har en i hans Eiendom prioriteret Gjæld at betale, uden at ere andet end hans Gaard med Tilhørende, eller ønsker at forbedre sit Jordbrug, men ikke har Penge til at forsøge sit Inventarii- og Driots-Capital med, eller endelig, som Fæstebonde, ønsker at kjøbe sin Gaard, maa i det første Tilfælde ødelægges, og i de 2de sidste bliver staaende paa det Trin, hvorpaa han staaer, naar han ikke kan faae Laan.

Uf offentlige Stiftelsers Midler er saadan Hjælp for Eiden ikke, uden maastee i et meget enkelt Tilfælde at haabe, deels fordi disse Midler

ved Conjunctionerne og Pengeforandringen ere formindskede til $\frac{1}{3}$ af deres før Krigen havende sande Valuta, hvor Tilfældet er det fordeelagtigste; og i de ufordeelagtigere Tilfælde til en meget mindre aliquot Deel, og deels fordi de ere meer eller mindre bundne, og deres Opsigelse samt Omflytning vilde i Almindelighed gjøre meer Skade end Gavn. Af private Penge har jeg foran bemærket, at Landmanden ikke kan gjøre sig Haab om at faae Laan, saalænge Kjøbmanden kan, og for at blive i Virksomhed, tildeels er nødt til at overbyde ham i Renters Svarelse. Det var vel muligt ved Evang, at lede den private Formues Løb for en stor Deel fra andre Ræringsveie til den her omhandlede, men en saadan Evang vilde neppe være enten retfærdig eller gavnlig for det Hele.

Jeg seer derfor intet andet Middel til at forlaffe Landbruget den her omhandlede Hjælp, end Oprettelsen af et Laane-Institut, hvis Formaal allene skulde være at understøtte Ugerdyrkere. Da nu den her til udfordrende Pengemasse hverken kan ventes fra de offentlige Støttelser eller fra Private, og Statens Finantser rimeligviis heller ikke i en rum Tid endnu vilde være i Stand til at afgive et Fond til dette Brug, saa maatte de fornødne Penge laanes i Udlandet; og da der aavel i England som Holland er Overflødighed paa rede Penge, vilde Laanet naturligviis være fat søge paa et af, eller begge disse Stæder. Heri

ved vilde opstaae de 3de Spørgsmaal, a. hvor stor Capital der i saa Henseende behøvedes, b. hvorledes den kunde tilveiebringes, og c. hvorledes den skulde anvendes og bestyres.

Hvad angaaer det første Spørgsmaal, da drifter jeg mig ikke til nogen nsiagtig Angivelse af Summen, men kun at nævne de Hoved-Momenter, hvorefter en Beregning formentligen lod sig gjøre. Jeg troer saaledes, at man først af Bank-fundationen og de Kalküler, hvorpaa denne er grundet, samt af vort Pengevæsens ældre Historie, bør udfinde, hvor stor Sum, der bør ansees at være passende Circulations Mæssa for Danmark, fra denne Sum der beregnes i Eslv bør drages det, som de nu circulerende Rigsbankpenge, for saavidt saadant lader sig beregne, udgjør i Eslv, og fra Differencen drages igjen den aliquote Deel, som kan antages at mangle i de andre Ræringsveie. Den Rest, som saaledes udkommer, vilde endnu være for stor, deels fordi en saadan Sum i Eslv, naar den blev sat i Circulation, allerede derved vilde forbedre Rigsbankpengenes Cours og saaledes forøge Circulationsmassen, beregnet i Eslv, og deels fordi Dyrhed, navnlig paa Arbeidsløn, derved letteligen kunde bevirkes, og endeligen, fordi det i al Fald ikke kunde have de farlige Følger at begynde dette Forsøg med for lidet som, med for meget. Den laanende Sum kunde saaledes maa skee rigtigst anslaaes til $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ af hun endelige Rest.

Dog maae herved bemærkes nogle Omstændigheder, som maaſkee gjøre de her opgivne Momenter mindre ſtikkede til den ommeldte Beregning, og diſſe ere: 1. At Alting er dyrere (beregnet i Sølv) nu end i ældre Tider, ſaa at den ſamme Capital i Sølv ikke udretter nær ſaa meget nu ſom da: og 2. at de ſtaaende Capitaler udgjøre et langt ſtørre Beløb nu end i hine Tider; hvilket fornehmeligén hidrører fra Kjøb og Salg af Eiendomme, iſær fra de Handeler ſom ere ſluttede under Krigen og den udbetalte Deel af Kjøbſummen, dens Omſkrivning til Røpſenge S. W., da Kjøbſummen i de fleſte af diſſe har været kalkuleret paa Coursens Forværelſe, men ved Forord. af 5 Jan. 1813 er (med Undtagelſe af Myntſodens Forſkjel) reſtueret in integrum; og derſom Handelen har været indgaaet i Sluening af 1812, da ikke ſaae Jordegods, Salg ſete, er den reſterende Deel af Kjøbſummen ved Omſkrivningen, endog forhoiet over det, ſom den virkelig udgjorde i Species, da Handelen blev ſluttet, ligesom den ved ſenere Omſkrivning fra S. W. til R. W. kan være voxet til det Dobbelte.

Jeg vil derfor gjerne troe, at den angivne Beregningsmaaade in Specie, derſom det ſhulde være en Hovedhenſigt med Laanen at hjelpe de Landmænd, ſom trykkes af en i deres Eiendom prioriteret Gjeld, ikke ligefrem vilde give det rigtige Facit; men at enten de nyſnævnte Omſtæn-

digheder maatte medtages i Beregningen, eller man maatte gaae en vidtløftigere, men uden Tvivl ogsaa sikkrere Wei, nemlig at anskaffe Lister over alle i Landeiendommen indestaaende Hæftelser, sammenligne disse med de paalideligste Taxationer, som havees over Eiendommens Værd, bortskjære Alt, som ikke kan antages at være tilbørligen sikkert, og dernæst ansætte den fornødne Sum til en saadan aliquot Deel af det Øvrige, som kunde ansees tilstrækkelig til at bringe Eiendomsbesidderens Trang til Laan i Ligevægt med Capitalisternes Tilboielighed til at udlaaene i Eiendomme. Laanet maatte naturligtvis søges paa et temmelig langt Tidrum, til Ex. 20 Aar, og paa saa billige Rentor som mueligt.

I Henseende til det andet Spørgsmaal, da indsees det letteligen, at ingen privat Mand, eller engang et Selskab af flere Private, vilde være i Stand til at erholde et saadant Laan i Udlandet; hvorimod jeg troer, at det for Regjeringen vilde uden stor Væie kunne opnaaes. Vel har man paaftaaet, at vor Credit er forspildt ved Reductionen af 5 Juni 1813, og de senere Standsninger i prompte Betaling fra Finantsernes Side, samt at Udlandingen ikke tør anbringe sine Penge her i Landet, saalænge vor Regjeringsform er saadan, at et Magtsprog kan, staaende Enhver som kjender Kongens Character veed at han ikke vil, vende op og ned paa private Retsforhold. Men jeg

troer ikke, at disse Indvendinger have den Vægt, som man vil tillægge dem, og i al Fald, at de have tabt en betydelig Deel af den Vægt de muligen have havt; deels fordi den faste og retfærdige Gang, som siden Freden er iagttaget i vore Finansers Forvaltning, betydeligen har bestyrket Tilliden hos Fremmede, og deels fordi de Laan, som andre Regjeringer have kunnet gjøre hos private Udlandinger, ikke røbe nogen høi Grad af Ungstlighed hos saadanne Folk, hvor et slikt Laan vilde være at søge. Hertil kommer, at Regjeringen i Nordsfald vilde være i Stand til at give en Sikkerhed, hvormed Udlaanerne efter Rimelighed vilde være tilfredse. Jeg har nemlig af Sagkundige hørt, at fornuende Engælændere, skjøndt frygtfomme for at udlaane Penge her i Danmark, slet ikke ere utilbøielige til at udlaane dem mod Pant i Etendomme paa de danske vestindiske Øer, og da nu Regjeringen har betydelige Pantefordringer i Vestindien, navnlig hidrørende for det i 1786 kjøbte hollandske Laan, og de derfor havende Panteforskrivninger vilde uden Tvivl blive antagne som godt haandsaet Pant for omtrent en ligesaa stor Sum som de paalyde; saa troer jeg, at mod denne Sikkerhed vilde uden alle Omstændigheder en Capital være at tilveiebringe. Regjeringens Fordringer hos de vestindiske Plantserer var, efter General Oxholms Beskrivelse over de danske vestindiske Øer, ved Udgang af Aaret 1796 i Dert. 3.553,008 Rd.; men hvormeget den nu, efter de

senere betalte Afdrag, og da den Deel som udtrykkelig var stipuleret i D. Crt. og ikke i D. B. Court. er omskrevet til S. B., kan udgjøre i Selv, veed jeg ikke, men troer dog at turde antage den som tilstrækkelig til det her omhandlede Viemed.

C. Summens Anvendelse skulde efter det foranførte gaae ud paa at bringe Penge i Circulation i Landvaesenet paa de Steder, hvor saadan Circulation mangler, og hvor den kunde medføre Nytte; hvorhos der tillige maatte sørges for den udlaanende Capitals Sikkerhed og dens Tilbagebetaling til bestemt Tid. Overbestyrelsen ville vel rigtigst henlægges under det Kongl. Rentekammer, men den mere umiddelbare Bestyrelse og Tilsyn kunde, saavidt jeg skjønner, ikke bedre udføres end ved Landhusholdnings-Selskabet, saa at enhver, som vilde ansøge Laan, indleverede Ansøgning til Selskabet, som ved sine i Provindserne havende Medlemmer (eller i al Fald ved at lade et Medlem reise) indhentede nøiagtig Underretning om den Ansøgendes personlige Qualiteter som Landbruger, om Eiendommens Bestaanden og hvad Sikkerhed den kunde afgive (i hvilken sidste Henseende ventelig Reglerne for offentlige Stiftelsers Midler i Almindelighed maatte følges) samt om alle andre concrete Omstændigheder, der kunde biedrage til at besvare det Spørgsmaal: om det ansøgte Laan vilde medføre nogen Nytte for Landbruger i Almindelighed eller for Selv, Eiendoms Indførelse i

Særdeleshed? hvorefter Selskabet indstillede Ansøgningen, enten til at bevilges, eller forkastes, og i første Tilfælde, enten pure eller conditionaliser, efter Omstændigheder.

Med de af Laantagerne udstædende Obligationer, hvilke Hans Majestæt maaskee, for at lette Bicemedet, vilde tillade at udstæde paa ustemplet Papiir, maatte bestemmes saadanne Betingelser, at de af Hovedlaanet gaaende Renter, med Omkostninger, derved vare dækkede, samt tillige et saadant aarligt Uddrag, at hele Capitalen kunde være inddraget et halvt Aar førend Hovedlaanet forfaldt, hvilket i de fleste Tilfælde ikke kunde blive trykkende for Laantagerne, naar han dertil havde et Tidrum af henved 20 Aar. Om Uddragene skulde begynde det første Aar, eller ikke førend om 2 à 3, samt om i enkelte Tilfælde en vis Dristøplan skulde være Betingelsen for at faae og beholde Laanet, maatte ankomme paa Selskabets undersøgende Medlems Erklæring, over de concrete Omstændigheder, og den Betænkning som Selskabet (formeentlig ved en i saa Henseende udnævrende Committee) derover maatte afgive. Ligeledes kunde der vel gives Tilfælde, hvor det ville være hensigtsmæssig for en Deel, i Stedet for rede Penge, at levere Laantagerne reen Sædekorn, Renssemaskiner, hensigtsmæssige og forbedrede Agerdyrknings, Redskaber o. s. v.

Naar en saadan Capital er brugt paa en fornuftig Maade i circa 20 Aar, anseer jeg det uden for al Tvivl, at den ikke blot bekvemmeligen kan tilbagebetales; men at den endog efterlader sin egen fulde Værdie i det danske Jordbrug, eller at detses Værdie vil være forøget med den saante Capitals Værløb.

Marts 1818.
